

ву поміж народів світу як землю, володарем якої є справжній народ-музикант, здобутки якого належить осягнути не одному поколінню як теперішнього, так і майбутнього часу.

Відомо, що знаний німецький філософ і етнограф XVIII–XIX століття, один із найяскравіших представників епохи Просвітництва Йоганн-Готфрід Гердер у своєму «Деннику», написаному ще в далекому 1769 році, зазначав: «Україна стане колись новою Елладою: прекрасне підсоння цього краю, весела вдача народу, його музикальний хист, родюча земля – все це колись прокинеться і повстане велика культурна нація; її межі протягнуться до Чорного моря, а її впливи геть у далекий світ».

Кожен із описаних у цій книзі не очікував пасивно на творення України як «нової Еллади» за Гердером. Усі вони купно, присвятивши рідному народові свій хист, талант і дар, безоглядно бралися наблизити той заповітний час, у якому наша Україна гідно, за пророцтвом Великого Тараса, «вражою, злою кров'ю» окропить свою волю, щоби довіку постати в «народів вольних колі».

Долучаймося ж і ми до цілющого джерела нашої глибинної культури, до живих витоків мистецтва, якими не перестає так щедро повнитися уся вселенська духовність.

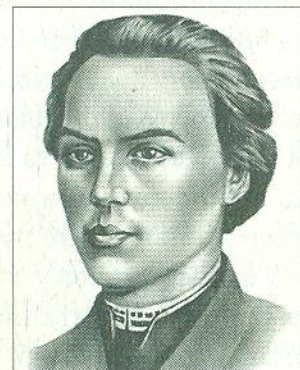

У ВЕЛИЧІ РІДНОГО СЛОВА

Маркіян Шашкевич

Уже понад два століття ми пишаємося цією багатогранною постаттю, яка, без перебільшення, стала справжнім символом відродження та утвердження українського національного духу і водночас проторувала величавий і несхибний шлях для прийдешнього дня, що засяяв рідному народу зорею волі. Крізь лихоліття лжі, плюндрувань і поневолень, вона усе ж зійшла на небосхилі боротьби, пошуків істини і правди жадаюю свободою і здобутою державністю.

Йому судилося не дожити року до віку Христа, а його скромний, на перший погляд, доробок на ниві літератури, фольклористики, перекладу, публіцистики, педагогіки і просвітництва увібрав у себе чи не цілі епохи, означені вектором українського націєтворення і змістовним заповітом для грядущих поколінь, суспільно-політичних формувань і часових ер.

Село Підлисса, у якому народився, і Княже, в якому минали дитячі літа, стали його незабутньою колискою, де вперше була

почута така тиха і водночас пророча материнська пісня, правду якої Маркіян затаїв на усе життя, аби з роками проспівати її людям, що ішли з ним поруч. Вони увірували в нетлінну духовність, що її через літературне слово, а чи проповідь з амвона церкви, він натхненно ніс своєму народові.

А поруч, неподалік цих викоханих дитинством сіл, мов вічний сфінкс видніється Підліська Біла Гора, що стала своєрідною духовною Говерлою як для Маркіяна, так і для усієї України. Її увінчує величавий залізний хрест, який, зоріючи на милі доокруг, говорить про світоча-земляка, що з простого українського села сягнув своїм генієм найвищих висот і галактик. Увібравши у своє ество глибинні засади духовності, які ревно сповідувала священнича сім'я отця Семена Шашкевича, Маркіян здобув фундаментальну полівекторну освіту від первинних основ, здобутих у сільського дядка, до академічних студій у Золочівській німецькій школі, Львівській та Бережанській гімназіях. Закономірно, що для сина священника вершиною навчання був вступ у 1829 році до Львівської духовної семінарії і паралельне навчання на філософському відділі Львівського університету. Проте зіткнення допитливого розуму юнака з рутинністю викладання дуже швидко виокремило Маркіяна з-поміж сірого загалу покірного і примітивного спудейства. Його вроджена особистісна самоусвідомленість переводить Шашкевича у ранг «вільнодумних» і «непокірних». Це закінчилося виключенням із семінарії (21 лютого 1831 року), що завдало болючого удару по репутації і самолюбству батька. Ошаленівши від почутої новини, він дійшов аж до зречення від сина і своєрідного батьківського прокляття.

Проте двадцятирічному Маркіянові життя світилося барвами, що їх притаманно відчувати і бачити лишень у той короткий час людського життя, який зветься коротко і ємно – молодість.

Саме у цей непростий для нього період він оселяється у Львові у дядька по материнській лінії Захара Авдиківського, де вповні має змогу реалізувати свою давню мрію – з головою поринути у багате культурне життя Львова, у скарбниці його бібліотек, брати участь у громадсько-культурницькому житті міста, дискутувати з багатьма викладачами, вченими, суспільно-громадськими діячами.

Творчу уяву Шашкевича розвиває незабутнє знайомство з «Енеїдою» І. Котляревського, з граматиною О. Павловського, етнографічними записами М. Максимовича. Згодом він і сам починає писати вірші, літературознавчі розвідки, пробує свої сили у мистецтві літературного перекладу.

У 1833 році помирає батько Маркіяна, забравши з собою у могилу непростого непокірного сина.

Після тривалих роздумів по смерті батька про своє майбутнє, Шашкевич повертається на навчання до Львівської духовної семінарії, щоби мати певну перспективу.

Цікаво, що саме у ці роки життя Шашкевича в його світоглядному розвитку домінує громадська та культурно-просвітницька тенденція, а не душпастирська, як цього слід було очікувати. Так, у 1835 році він друкує свій перший вірш «Голос Галичини». З-поміж найсвідоміших семінаристів, найяскравішими серед яких були Я. Головацький та І. Вагилевич, гуртує навколо себе об'єднання, яке згодом почало називатися «Руська трійця» і яке ставило собі за мету відродження української мови та спротив тотальному ополяченню українців Галичини. Наступного, 1836 року в Перемишлі українською мовою виходить «Читанка» для дітей Маркіяна Шашкевича. Сьогодні, з позиції часу, важко переоцінити ще одну працю Маркіяна Семеновича – брошуру «Азбука і абецаadlo», в якій автор зробив сміливу спробу відстояти слов'янську граматику в

системі освіти українців. Це привело до прогресивної полеміки у найелітарніших освітянських колах усієї Галичини і відіграло не останню роль в обстоюванні кирилиці як православ'янської граматики на противагу латинізації українського письменництва та освіти. Врешті, у 1837 році здійснилася найзаповітніша мрія Маркіяна Шашкевича – видання першої поетичної збірки, писаної українською народною мовою, під назвою «Русалка Дністровая».

Велика доля судилася цій невеликій за обсягом, та такій глибокій за змістом і призначенням книжечці. Видана у Будимі (Будапешт), накладом, на який одразу ж був накладений арешт, «Русалка Дністровая» усього двомастами примірниками дісталася до Галичини, щоб із невеличкого літературного струмочка розлитися у могутнє річище, покликане крізь роки і тисячоліття жити невмируще українське слово і неперевершену мелодіку української мови.

У 1838 році Маркіян Шашкевич закінчує Львівську духовну семінарію, одружується з Юлією Крушинською – «однією з найгарніших панянок Галичини», як говорили про неї, – і висвячується на священника.

Революційним за своїм виявом став факт виголошення проповіді українською мовою до парафіян під час богослужіння за римо-католицьким обрядом, що домінував у церквах тогочасного Львова, трьома випускниками семінарії – М. Шашкевичем, Я. Головацьким та І. Вагилевичем, що викликав неабиякий резонанс і як схвальну, так і осудну реакцію у церковних колах Галичини. Саме з цієї непересічної події розпочалася нетривала душпастирська праця Шашкевича, яка супроводжувалася переїздами, пов'язаними зі зміною парафій. Незважаючи на злиденне життя, отець Маркіян залишився в пам'яті числен-

них парафіян у селах Гумніська й Нестаничі парохом «доброї вдачі» і «поміркованих розрад».

1842 рік окреслив для Шашкевича та його сім'ї останнє душпастирське пристановище у селі Новосілки. Тут прогресуюча форма туберкульозу, набута ще під час навчання у семінарії, взяла гору над і без того слабким здоров'ям поета. До цієї біди додалася ще й передчасна смерть молодшого сина Святослава, яка доконала кволого і невиліковно хворого Шашкевича, день за днем відбираючи у нього зір, слух, а згодом і тіло, розбите паралічем. Він, немов та весняна цвітка дрібная, народжена його багатю поетичною уявою, згасав-всихав на очах у всіх, на догоду лютим морозам злиднів, людського збайдужіння та забуття.

7 червня 1843 року серце Шашкевича зупинилося. Тоді рідним, близьким, усім тим, хто знав поета, здавалося, що у ту скорботну днину зупинилося й багато з того, що зазвичай супроводжує земний шлях будь-якої людини – спогади, пам'ять, післяжиттєва шана. Та тільки надто короткий земний вік Маркіяна Шашкевича після свого закінчення розпочав епоху всенародного пошанівку і вдячності правдивому співцеві весни українського слова, національного духу та вільної Української держави.

Символічно, що коли у 1893 році у день п'ятдесятих роковин від дня смерті поета труну з його тлінними останками привезли до Львова для перепоховання на Личаківському цвинтарі, багатотисячна жалобна процесія простяглася від залізничного вокзалу до місця останнього спочинку на відстань у шість кілометрів (!). З того скорботного дня минуло багато часу, та й до сьогодні до великого Шашкевича ідуть мільйони тих, хто дивом його слова і думки тамує спрагу в пошуках вічності та незнищенності українського духу.

Адже такі поетичні перли Шашкевича, як «Туга», «Веснівка», «Розпука», «Над Бугом», «До милої» та ціла низка інших стали

справжньою окрасою української літератури, рівно ж як і невеличке оповідання «Олена», у сюжеті якого була започаткована «опришківська тематика» в українській прозі. Переклади Маркіяна Шашкевича з сербської, чеської, польської та грецької мов, як і переклад «Краледворського рукопису» та «Плачу Ярославни» із «Слова о полку Ігоревім», заклали академічні основи українського літературного перекладу. У цьому ж ряді не слід опускати значимий доробок Шашкевича, поряд із доробком його побратимів Головацького та Вагилевича, у царині звичаєвого та пісенного фольклору, що став неоціненним скарбом для подальших наукових досліджень та розвідок І. Франка, К. Квітки, Ф. Колесси, О. Кольберга та багатьох інших.

Свого часу Іван Франко, аналізуючи значимість літературної спадщини Шашкевича, слушно назвав її «кристалізованою, очищеною мовою людського серця, зверненою безпосередньо до сердець усіх інших людей».

Сам же поет в одному з віршів так окреслив своє призначення у житті та по смерті:

*Не хочу багатства,
Ані грошей мати,
Ні паном бояром,
Ні царем ся звати;
Лиш добрий най буду
І богу миленький,
Най люблять мя люди,
Тогда я щастненький.*

(«Пісеньки і грачки діточії»)

А проте, попри все, судилося Маркіянові Шашкевичу стати багатим, боярином і царем, тільки у царстві людського духу, в

якому покликаних багато, тільки вибраних мало. І вибраність його – Великого Українця – логічна і правдива, як нескінченна весна українського слова, возвеличена і оспівана ним геніально і навічно.